

Lliçó de cloenda de la Universitat Catalana d'Estiu, per Daniel Crespo, rector de la Universitat Politécnica de Catalunya · BarcelonaTech (UPC)

Universitat i compromís de país

Introducció

La universitat catalana no ha estat mai aliena als grans reptes de país. Tampoc no ho ha estat quan el país ha viscut les seves hores més greus. Les dones i els homes de ciència, de cultura i de coneixement han format part de les profundes transformacions que han fet de Catalunya el país que és ara. I han estat protagonistes no només com a ciutadans i ciutadanes actius i crítics, sinó també sent conscients que l'aportació de l'acadèmia és motor de progrés econòmic, social i cultural, font de justícia social, d'equitat i de benestar per a la gent de Catalunya.

A Catalunya, ja s'ha dit moltes vegades, el progrés dels darrers cent cinquanta anys no és deutor de la disponibilitat de recursos naturals estratègics. Ben al contrari. Segurament no es pot explicar per un sol factor sinó per la combinació de diversos, però de ben segur que la vinculació i l'empenta de l'àmbit del coneixement i la tècnica, de la vinculació amb la universitat i les escoles de formació professional, hi ha tingut molt a veure.

Tampoc no es pot desvincular la recuperació cultural i lingüística del nostre país del món de l'acadèmia. Gràcies als esforços de la universitat, a vegades de manera propositiva i oberta i també a vegades de manera clandestina i subterrània, ha contribuït que la nostra llengua i la nostra cultura puguin ser avui en dia equiparables a un estàndard equivalent a llengües amb estat propi.

Els reptes de futur que com a país haurem d'afrontar interpel·len directament les universitats com a generadores de coneixement. Els reptes socials, econòmics, ambientals, de governança i també en l'horitzó

nacional, necessiten solucions en les quals no només el món de l'acadèmia haurà de fer un pas endavant. Però queda clar que sense un sistema universitari potent, integrador, vertebrador i innovador, el nostre país no podrà assolir les cotes de benestar que tothom desitja i anhela per a les generacions futures.

Però no hem d'oblidar en cap moment que la universitat, i el coneixement en general, ha de continuar essent una eina per a l'ascensor social de les classes populars de Catalunya i una institució que faciliti l'accés a tothom independentment de la seva condició socioeconòmica, de gènere o d'origen.

El compromís de les universitats amb el país i del país amb les universitats és segurament una de les relacions més enriquidores que es poden establir, però necessiten temps de llibertat, il·lusió i reptes de primer ordre.

Estructuraré aquesta intervenció sobre tres eixos fonamentals. El primer, la història de la universitat catalana fins al final de la dictadura franquista. El segon, els canvis que es van produir posteriorment que expliquen la situació actual de la universitat catalana. I el tercer, els reptes que afrontem i el nostre compromís de país.

1. Mirant enrere: el compromís de la universitat amb el país

Els anys que van des de l'inici del segle XX fins a l'inici de la Guerra Civil són segurament els fonaments de la relació actual entre universitat i país.

L'any 1923, Albert Einstein trepitja Barcelona. Després de mesos (i anys) d'esforços perquè el físic alemany visités la capital de Catalunya, el somni es va fer realitat. Entre les seves visites, Einstein va ser rebut al paranimf de l'Escola Industrial del carrer Urgell, que posteriorment va formar part de la UPC. Entendreu que per a un físic això és un honor quasi indescriptible i per a un rector físic i de la UPC, ja us ho podeu imaginar. El recent premi Nobel de Física, així com la confirmació d'alguns elements de la seva teoria de la relativitat, el van fer tremendament popular i la seva arribada a Barcelona va ser un veritable esdeveniment. Quina universitat i quina Catalunya es troba Einstein en arribar-hi?

La crisi de 1898, amb la pèrdua de Cuba i les darreres colònies d'ultramar, van suposar una crisi profunda a Catalunya. Però aquesta crisi va esdevenir un catalitzador de moviments de fons, com la demanda dels industrials catalans de canvis profunds del model d'estat. Fou l'origen de moviments catalanistes i regionalistes, moviments que exigien profundes reformes a un estat que encara estava ancorat en l'oligarquia del règim monàrquic de la Restauració.

Però aquella complicada situació va tenir altres efectes. La disposició del capital industrial que havia tornat de les colònies i que cercava noves inversions, sumada a l'oportunitat que el capital estranger veia en la inversió a Catalunya, així com la progressiva electrificació del nostre país, van fer accelerar la industrialització durant la primera dècada del segle XX.

La crisi també va ser el catalitzador perquè diversos sectors de la societat catalana coincidissin a impulsar la recerca com una eina de progrés i de superació de la situació d'aquells moments. A la universitat van aparèixer moviments inspirats en el model germànic d'universitat dedicada a la ciència, a la recerca i a l'ensenyament. Es comença a apuntar la idea

d'autonomia universitària, és a dir, que la institució hauria de tenir capacitat per a l'autogovern.

Durant aquesta època se celebraren diverses assemblees i congressos, en què participaren catedràtics de diferents universitats dels Països Catalans. En aquestes trobades es posa sobre la taula la necessitat de modernitzar la universitat i en aquest context pren força l'autonomia universitària com una forma d'organització necessària.

En aquells moments va ser clau la creació de la Mancomunitat, amb Enric Prat de la Riba al capdavant. Més enllà del valor simbòlic i sentimental que suposava retrobar una forma organitzativa que recordava, ni que fos de lluny, un sistema d'autogovern perdut feia dos cents anys, la Mancomunitat, dotada d'escassos recursos econòmics, va centrar els esforços en els camps econòmic, cultural i educatiu. Catalunya va mirar cap al coneixement, la cultura i la relació entre universitat (o escoles tècniques) i teixit econòmic com un recurs estratègic.

El 10 % dels pressupostos de la Mancomunitat es van invertir per potenciar la cultura catalana i sobretot l'ensenyament tecnicoprofessional. Són d'aquella època, per exemple, la creació de l'Institut d'Estudis Catalans i la creació de la primera càtedra d'ensenyament del català a la Universitat de Barcelona, amb Pompeu Fabra al capdavant. També es creen o s'impulsen nombroses escoles professionals, algunes de les quals formen part ara de la Universitat Politècnica de Catalunya i actualment són líders en docència, recerca i transferència de tecnologia. La Universitat Industrial (1923) fou una de les fites de la relació entre país i universitat, una realitat, però, que es veuria estroncada el mateix any que es va crear per la dictadura de Primo de Rivera, que va enfosquir el panorama de 1923 i a 1930.

No va ser fins que acabà el període de la dictadura de Primo de Rivera que Catalunya no va poder reimpulsar el seu progrés i les seves llibertats. I un cop més la universitat, les universitats, en van ser una peça fonamental.

Entre 1933 i 1939, la Universitat va recuperar l'autonomia i, amb això, un període en què el pacte entre govern català i espanyol va permetre fer avançar el sistema universitari i el país. Un període convuls, però, i poc propici per assentar les bases necessàries d'una relació entre universitat i país.

La derrota de la República a mans de les tropes feixistes inicià el 1939 un funest període de la història per al nostre país i també per a la universitat catalana. La societat, la universitat, passaren del laïcisme al nacionalcatolicisme, del valor i el reconeixement del capital intel·lectual del nostre país a l'acusació de "colpisme" i constant sospita de ser agents traïdors a la causa. La universitat va ser un terreny abonat per a les "depuracions" de professorat i estudiantat, per a l'exili i per a l'assassinat de la dissidència. L'acarnissament del règim feixista sobre la universitat, sobre la intel·lectualitat, no té a la pràctica gaires comparacions amb altres règims dictatorials, ja que va ser d'una violència extrema.

Més enllà dels drames humans al darrere de la repressió franquista hi ha la pèrdua de capital humà, de talent; la fuga de les personalitats més significatives del panorama intel·lectual del nostre país, un desert del qual vam necessitar dècades per sortir-ne. Però no només va patir la universitat per aquesta pèrdua, sinó que les vacants generades per les depuracions o l'exili van ser cobertes per personal afí al règim que van ocupar càtedres durant molts i molts anys i van portar les regnes d'una universitat submisa i delmada científicament.

A la dècada dels seixanta, la universitat i el país comencen a experimentar els primers moviments d'oposició al règim en dècades. La creació del Sindicat Democràtic d'Estudiants (SDE) el 1966 (recordem la Caputxinada) suposa incorporar moviments universitaris a altres moviments que, des del món del treball, des de la clandestinitat política, la cultura, el moviment veïnal i fins i tot el món religiós, comencen a intentar sortir de la clandestinitat i forçar una acció directa.

Un cop més, en els anys de lluita clandestina i d'accions per debilitar el règim l'aliança entre universitat i compromís de país esdevé fonamental. La triple conflictivitat obrera, estudiantil i veïnal van fer trontollar el règim,

tot i que no prou per fer-lo caure. Aquest augment de la conflictivitat en el cas del moviment universitari s'associa a la creació de la Universitat Autònoma, com bé sabeu.

Els setanta continua i es reforça la vinculació de la universitat amb el país i amb el projecte d'una societat democràtica i moderna. La universitat catalana és peça fonamental del desenvolupament d'un moviment cultural catalanista estretament unit a la reaparició de les reivindicacions nacionals. És el moment de les edicions en llengua catalana, de l'acció d'Òmnium Cultural, de la Nova Cançó, del Congrés de Cultura Catalana. Però també és el moment en què l'augment de la conflictivitat porta a la proliferació d'organitzacions polítiques clandestines, on la universitat hi té un paper importantíssim.

Un factor clau en la conflictivitat de la universitat dels anys setanta va ser la proliferació de la figura del PNN, el professor no numerari. El *boom* de la natalitat va obligar les universitats catalanes a contractar personal molt ràpidament, personal jove que s'hi incorporava mitjançant una figura de contractació precària. Aquest personal estava notablement polititzat i va protagonitzar diverses vagues que van arribar a l'opinió pública.

Dos fets clau en aquest moment històric van ser el Manifest de Bellaterra i la Declaració de principis i objectius per una Universitat Autònoma amb un govern democràtic, aprovats el 1975 i el 1976 a la UAB, que van tenir una importància de primer ordre en el procés de renovació de la universitat catalana.

2. La transició i l'estructuració progressiva d'una universitat moderna. La universitat fins als nostres dies

ELS TEXTOS LEGISLATIUS, CLAU PER AL NOSTRE MODEL UNIVERSITARI

Segurament, el pas estructurador més important i que suposava un trencament amb el model universitari anterior arriba mitjançant la Llei de reforma universitària (LRU) de 1983, una norma amb rang de llei orgànica que va impulsar el ministre Maravall i que, a més d'establir l'estructura dels centres universitaris, va desenvolupar el precepte constitucional de l'autonomia universitària i va efectuar una distribució de competències en matèria d'educació universitària entre l'Estat, les comunitats autònomes i les mateixes universitats. El trencament que aquesta llei representa respecte del sistema universitari anterior s'explica si considerem que, dels divuit ministres que formaven el primer govern de Felipe González, sis havien estat PNN, entre ells Alfonso Guerra i el mateix Maravall (Guerra, Barón, Maravall, Almunia, de la Quadra-Salcedo, Lluch).

La universitat catalana actual no s'entén, però, sense fer referència a una altra decisió política presa en aquesta mateixa època. El govern d'Espanya va fer, cap a 1984, un gir important en la política científica, ja que va establir una sèrie de programes de finançament de la recerca i va incrementar el pressupost científic de manera sostinguda els anys successius. Això va dotar el sistema científic català d'estabilitat i va permetre'n el creixement de manera constant. Les successives crisis econòmiques que va patir el país van provocar oscil·lacions en el grau de finançament de la recerca, però el sistema científic català va emprendre en aquell moment el camí de l'excel·lència.

Un altre text fonamental és la Llei orgànica d'universitats (LOU), de 2001. Aquest darrer, a més d'actualitzar els preceptes de l'LRU, aprofundeix en la qualitat i l'excel·lència del sistema universitari, i aborda els mecanismes per establir i reforçar els canals que vinculen universitat i societat.

S'estableix que els objectius de la universitat són bàsicament quatre:

- La creació, desenvolupament, transmissió i crítica de la ciència, la tècnica i la cultura.
- La preparació per a l'exercici d'activitats professionals que exigeixin l'aplicació de coneixements i mètodes científics o per a la creació artística.
- La difusió, la valorització i la transferència de coneixement al servei de la cultura, de la qualitat de vida i del desenvolupament econòmic.
- La difusió del coneixement i la cultura mitjançant l'extensió de la cultura universitària i la formació al llarg de tota la vida.

El tercer text important, aquest per a Catalunya, és la Llei d'universitats de Catalunya, la LUC. La primera llei general d'universitats de Catalunya, impulsada pel llavors conseller del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació (el DURSI), Andreu Mas-Colell, és la que fixa l'arquitectura bàsica de la nova universitat catalana.

Aquesta llei impulsa els principals aspectes previstos a la LOU des d'una perspectiva catalana, però aprofundeix en elements que esdevindran fonamentals per a la relació entre universitat i país, entre món acadèmic i societat. Aquests són:

- L'espai europeu d'educació superior.
- La intensificació de les relacions entre universitat i empresa, entre món acadèmic i teixit productiu.
- El reconeixement del català com a llengua pròpia i d'ús normal de les universitats, sobre la base de la Llei de política lingüística de l'any 1998, que reconeix el dret del professorat i l'estudiantat expressar-se en la llengua oficial que prefereixin. També estableix que el Consell Interuniversitari de Catalunya procurarà que l'accés i la incorporació de nous membres a la comunitat universitària no alteri els usos lingüístics docents i el procés de normalització lingüística de les universitats.

Cal dir que l'esclat de la crisi econòmica va alterar significativament alguns dels preceptes bàsics sobre els quals s'assentava la LUC i va ser

l'origen d'una bona part de les tensions i reptes que encara la universitat del futur.

ELS PRINCIPALS REPTES ASSOLITS DES DE LA TRANSICIÓ FINS ALS NOSTRES DIES

La universitat ha anat millorant en diferents aspectes, com ho ha anat fent l'Administració i les estructures de govern del país. Però deixeu que destaquï quatre elements principals com a balanç de resultat d'aquests quasi quaranta anys d'universitat autònoma i democràtica.

El primer és l'extensió i la democratització de l'educació superior.

L'augment significatiu del nombre de persones que accedeixen als estudis universitaris. Dels menys de cent mil el 1980 als dos cents seixanta-cinc mil actuals. Aquest és un dels principals motius d'orgull i un dels serveis més importants al nostre país. Formar l'estudiantat i impulsar el talent és un dels valors de la universitat i un veritable compromís de país.

Cal dir, però, que la crisi econòmica va impactar durament en l'accés de les classes socioeconòmicament menys afavorides i que un dels reptes més importants de la universitat ha de ser treballar per l'equitat en l'accés i la promoció i estimular l'accés de col·lectius d'entorns subrepresentats en la matrícula a estudis universitaris. En aquest sentit, saludem efusivament la rebaixa dels preus dels graus i màsters universitaris, així com la millora de la política de beques. Tot i això, queda molt camí per recórrer i des d'aquí oferim la mà estesa i la màxima col·laboració de les universitats per fer-ho possible.

El segon és l'ampliació de l'oferta d'estudis. Avui a Catalunya l'oferta és àmplia i variada en tots els àmbits del coneixement, cosa que fa del nostre país una referència per a la formació que evita les fugues prematures de capital humà i de talent.

El tercer és la vinculació de la universitat amb el teixit social, cultural i econòmic, tant de l'entorn immediat com de més enllà, ja que es vincula a xarxes internacionals. L'acadèmia ha anat obrint les portes i, tant en l'extensió universitària com en els programes de formació al llarg de la vida, la transferència de tecnologia i les plataformes d'innovació, el seu impacte es multiplica més enllà de les matrícules de l'estudiantat que s'hi vincula.

El quart és la qualitat de la recerca i l'augment de la competència dels equips de recerca del nostre país. Catalunya (i les universitats alhora que el país) ha fet un esforç enorme per augmentar el nivell i el prestigi de la recerca que s'hi desenvolupa. Cal que les estructures universitàries puguin continuar acollint i finançant de manera correcta un ecosistema que permeti la retroalimentació de la docència i la recerca en l'àmbit de les universitats i de la recerca en centres especialitzats d'excel·lència.

3. Els reptes de futur del compromís de la universitat amb la Catalunya del segle XXI

Com podem mantenir i potenciar la identitat i l'arrelament a Catalunya de les universitats del país en un món on el coneixement està cada cop més globalitzat?

Permeteu-me aquí fer referència a l'enyorat Jorge Wagensberg, que també va ser professor de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona i que va dir: "La innovación requiere tres cosas: tener una idea buena (uno), darse cuenta de que lo es (dos) y convencer de ello a los demás (y tres)... y casi nunca es una misma persona la que logra las tres." Aquest aforisme reflecteix que la ciència i la tecnologia avancen gràcies a la cooperació entre diferents actors, que cal trobar on sigui: en un altre país, en una altra institució o en una empresa.

Aquesta exigència explica que la universitat no pot ser mai una institució tancada. La universitat es nodreix de la cooperació. Cap universitat, cap centre de recerca ni cap empresa no resoldran per si mateixos un dels problemes que afronta la nostra societat. I, per tant, ens hem d'obrir al món, de les universitats veïnes a les llunyanes, als centres de recerca i a les empreses. Per això cal avançar en la nostra estratègia d'internacionalització, fent que abasti tots els col·lectius i missions de la universitat i aprofiti de manera eficient la transformació digital. La UPC i la universitat catalana s'han de projectar des de Catalunya cap al món, han d'actuar com l'actor global que ja són. Els nostres campus són el món i iniciatives com UNITE! dibuixen el futur de la universitat europea. Però no hem de perdre de vista el que tenim al costat, aprofitant la nostra forta implicació territorial i la proximitat al teixit empresarial. En la cadena de valor de la innovació, ser a prop del mercat pot reportar també coneixement que cal saber reconèixer.

Certament, les universitats cada cop mirem més el món des de la lògica global. Tenim estudiants que venen d'arreu del món atrets per la qualitat de les nostres universitats, participem en equips de recerca

internacionals, etcètera. Com podem coordinar aquesta vocació global amb el compromís amb el país, la seva gent i les seves institucions?

D'una banda, essent conscients que mirar el món amb vocació global però fortament arrelats a una història i a un país no és un element que resti, sinó ben al contrari. El món global és ric i interessant precisament per la diversitat i per la quantitat d'aproximacions des de diferents sensibilitats i matisos. Volem beure d'aquesta font de riquesa, de la mateixa manera que creiem que a través nostre podem aportar al món la sensibilitat d'una nació, d'un país obert al món.

El compromís de la universitat amb la societat es vehicula també a través de la defensa de la llengua i la cultura catalanes. Cal ser una universitat oberta al món sense renunciar a la pròpia identitat, perquè saber llengües ens enriqueix però la llengua pròpia ens defineix. I en aquest sentit cal rebutjar la crítica fàcil que de vegades acusa de provincianisme qui defensa la llengua catalana. Ben al contrari, cal aprofitar la internacionalització de la nostra oferta per atreure estudiants que descobreixin la nostra llengua i la nostra cultura, i que retornin als seus països convertits en ambaixadors involuntaris del nostre país.

Com podem servir millor el país des de l'autonomia universitària?

He explicat abans com l'autonomia universitària ha estat una de les consecucions més importants i més necessàries per bastir un sistema universitari fort i divers. És des d'aquesta fortalesa i diversitat que les universitats han de cercar la seva identitat, els seus anhels, i fer front als nombrosos reptes de futur. Quan la universitat ha estat més lliure, autònoma i independent ha respost de la millor manera i amb més coordinació als reptes del país.

I això ha estat perquè ha pogut desplegar tot el seu pensament crític, posar en funcionament tota la seva diversitat i connectar amb els valors de ciutadania, llibertat, justícia, democràcia i equitat.

Això requereix un contracte, un acord més o menys tàcit, en què els agents d'un país i la universitat dialoguin, i ho facin sobre la base de la llibertat de cadascun i el reconeixement mutu. Així és com avança la ciència, així és com avança el país.

Com pot la universitat intensificar les connexions amb el territori, amb la societat, i esdevenir un motor de progrés econòmic, social i cultural, sense perdre la seva essència?

El potencial de la universitat de generar impacte més enllà de les parets de l'acadèmia és enorme. Aquest és un dels reptes més grans de futur i en el qual cal que administracions i universitats treballin per maximitzar-lo.

En l'àmbit territorial, la simple presència d'una universitat veiem com transforma barris, pobles i ciutats, i fins i tot comarques. A la UPC en tenim un exemple. El nou Campus Diagonal-Besòs, situat a la frontera entre Barcelona i Sant Adrià de Besòs, està ara mateix canviant el seu entorn amb una rapidesa que era molt difícil d'imaginar quan es va concebre. I només acull 4.000 estudiants. A Catalunya tenim aproximadament 270.000 estudiants universitaris. Si tots ells visquessin en una mateixa ciutat, aquesta tindria una mida similar a l'Hospitalet de Llobregat, la segona ciutat més gran de Catalunya. Si hi incloem el professorat i personal de les mateixes universitats i les famílies de tots ells, ens acostaríem al milió de persones.

Les universitats catalanes han intensificat en les darreres dècades la seva implantació territorial i han ajudat a la vertebració d'un territori sovint afectat per la força gravitatòria de la metròpoli de Barcelona. I, malgrat que segurament no n'hem aprofitat encara tot el potencial, els beneficis i els impactes positius en els territoris són evidents.

Però també és un valor per a les universitats. Posem com a exemple la UPC: som la universitat amb una implantació territorial més gran. Som presents en nou campus a set ciutats (Barcelona, Castelldefels, Manresa, Sant Adrià de Besòs, Sant Cugat del Vallès, Terrassa i Vilanova i la

Geltrú). I ens enorgullim de ser al costat de les empreses i de les ciutats petites i grans que vertebrin el nostre país. Aquesta proximitat ens facilita desenvolupar projectes connectats amb el teixit social, econòmic i cultural, però també ens proporciona una situació estratègica que ens permet detectar, com cap altra institució acadèmica, les necessitats del territori i contribuir a projectes significatius per a la gent que hi viu.

Quan pensem en la vertebració del territori pensem en infraestructures físiques, que faciliten la mobilitat de persones i mercaderies. La xarxa d'universitats catalanes vertebrin el territori d'una manera complementària, facilitant la difusió del coneixement i la cultura. Per tant, encoratgem a pensar en la xarxa d'universitats a l'hora de pensar en les polítiques de vertebració i de cohesió del nostre país.

D'altra banda, també cada cop són més importants les activitats d'extensió universitària que connecten amb la societat. Sigui des del concepte de la formació professional contínua, la formació al llarg de la vida, com des de les activitats de divulgació científica, cada cop hi ha més oportunitats de connectar amb la universitat. Aquest també és un exemple de compromís amb el país. Trencar metafòricament els murs de l'acadèmia i obrir-se a generar oportunitats per a totes aquelles persones i col·lectius que no en formen part. Això també és important per a la universitat, perquè la connecta a la societat amb vincles sòlids i significatius, i esdevé valorada més enllà de la comunitat universitària.

I no menys important és la capacitat de la universitat de generar vincles amb el teixit econòmic per enfortir-lo i fer-lo més resilient, i capaç de generar ocupació de qualitat. Un exemple d'això el tenim en les unitats que vinculen coneixement i empresa, espais d'emprenedoria, incubadores, acceleradores, etc. És una fórmula que requereix l'impuls i la il·lusió del talent emprenedor que contenen les universitats, i l'acompanyament i finançament de les administracions i els sectors econòmics. Un exemple de la potencialitat d'aquesta línia de cooperació entre coneixement i sectors econòmics la vaig poder veure de primera mà el dimecres passat al saló 4, Years from Now, vinculat al Mobile World Congress, on molts dels projectes preempresarials que actualment estan

sorgint a la UPC van poder entrar en contacte amb inversors de la mà de les administracions.

I potenciar aquestes interaccions entre universitat i societat cal que es faci sense perdre l'essència ni la passió per la creació i disseminació de coneixement.

Una universitat connectada als reptes globals, que també ho són de país

Els reptes globals, emmarcats majoritàriament en els objectius de desenvolupament sostenible, afecten el nostre país i interpel·len la universitat, el món del coneixement. Necessitem universitats compromeses, capaces de fer front als grans desafiaments del futur. Catalunya necessita un teixit universitari fort que pugui respondre a la lluita contra el canvi climàtic, per una societat més justa i equitativa, entre d'altres.

I en aquest context, les universitats poden aportar una de les seves principals habilitats a més del coneixement: la capacitat d'adaptació al canvi, la capacitat d'entendre i conviure en un entorn en constant efervescència, on no només han de canviar les respostes sinó que molt sovint han de canviar les preguntes. El canvi pot generar inseguretats, però és símptoma de vitalitat, i les universitats estan preparades per conviure-hi.

Una universitat que no ha de deixar de tenir la capacitat de continuar sent un ascensor social

Un país amb futur és el que ha de garantir un futur i unes expectatives de benestar a les persones que hi viuen. Però especialment a les persones joves. Actualment, l'educació continua essent una eina important per millorar l'ocupabilitat i les condicions de vida de les persones, especialment l'educació superior.

L'ascensor social que suposa l'educació superior, que havia anat funcionant com a mínim fins a l'arribada de la crisi de 2008, cal que torni a reactivar-se. Per a això calen diversos compromisos.

En primer lloc, cal facilitar l'equitat en l'accés a la universitat. I això no és només una política de preus públics, ni de beques, que també ho és. Cal una política per introduir en la quotidianitat de sectors habitualment subrepresentats a la universitat els valors i la vida universitària. El país no pot permetre que la pobresa s'hereti, que l'exclusió es concentri en col·lectius concrets. Si volem sortir-nos-en com a país cal que aquest sigui capaç d'oferir oportunitats, diverses i recurrents, per millorar la qualitat de vida i augmentar el benestar. La universitat té un paper segurament parcial en aquest repte tan enorme, però l'ha d'exercir i l'ha d'exercir bé. Les universitats públiques han d'oferir la màxima qualitat i compromís a l'abast de tothom, ser-ne el referent i actuar de contrapès a les iniciatives que viuen de l'exclusivitat i de la barrera d'entrada. I per a això, el país necessita incrementar la despesa en educació a tots els nivells.

Fomentar la presència de dones en les carreres tècniques

Volem ser un model que estimuli les vocacions científiques entre els joves i les joves. Especialment entre les joves. És absolutament clau per a la nostra societat treballar per incrementar la presència de dones en les disciplines STEAM (*science, technology, engineering, art and mathematics*). És veritat que s'ha fet una bona feina, però no ens podem conformar amb els resultats aconseguits fins ara. El futur és tecnològic i ha de sortir d'una visió igualitària que consideri les necessitats de totes les persones. Aquest és un repte que implica particularment la UPC, com a universitat tècnica de referència del país, que ens obliga a crear oportunitats que ens permetin que les disciplines científiques i tecnològiques siguin presents en la quotidianitat del món educatiu i a esmerçar esforços per feminitzar les disciplines STEAM.

Una universitat com a referent ètic

El darrer compromís amb el país ha de ser el compromís ètic, que té també diferents facetes.

La primera, la ciència i la tecnologia sempre han plantejat dilemes ètics que cal entomar amb objectivitat i rigor. Sense que hàgim d'anar gaire lluny, la privacitat de les dades personals o la possibilitat d'alterar el genoma humà són qüestions candents que ens concerneixen com a membres de la comunitat científica i com a ciutadans i ciutadanes. La dimensió ètica de la recerca cada dia és més present en el món acadèmic, i això es manifesta en la creació de comissions d'ètica a les universitats que analitzen les implicacions ètiques dels projectes de recerca.

La segona, el compromís ètic també es materialitza essent una referència pel que fa a la socialització del coneixement. El conjunt d'universitats catalanes hem de contribuir a difondre informació veraç i fiable basada en l'evidència científica. En un món on les *fake news* proliferen, aquesta qüestió no és trivial. Hem de generar confiança i eines per a la reflexió.

I la tercera, el compromís ètic inclou defensar els drets humans, com especifiquen els estatuts de les nostres universitats. Defensar-los en qualsevol lloc del món i també a casa nostra. Drets com la llibertat d'expressió, de reunió i de manifestació; el dret a l'autodeterminació, que no és cap altre que el dret a decidir el futur democràticament; el dret a un judici just, i, fins i tot ara mateix, el dret a la defensa. Drets que pensàvem que teníem garantits i que ara hem de tornar a reivindicar.

És trist haver de reconèixer que una declaració com la de Bellaterra seria avui dia anul·lada per les instàncies judicials d'un estat que es considera a si mateix una democràcia plena i consolidada. És trist observar que ciutadans i ciutadanes de totes les condicions afronten penes de presó per fets que organismes internacionals de tota mena consideren que són simplement l'exercici dels drets fonamentals. Com ho és haver de reconèixer que la seguretat jurídica està ara mateix sota sospita quan acadèmics de prestigi internacional han d'afrontar amenaces d'espoli del seu patrimoni personal. Resulta particularment descoratjador veure com

el sistema judicial condemna els ciutadans i ciutadanes a penes medievals, com són l'exili i la requisita dels seus bens i propietats, exactament les mateixes penes que aplicava la inquisició. Cap estat modern i democràtic no pot basar la seva convivència en aquests principis.

La universitat no pot romandre en silenci davant d'aquesta situació. La universitat ha contribuït profundament al progrés de la humanitat, al progrés material però també moral. La defensa dels principis democràtics i els drets humans no és simplement una qüestió acadèmica, i no pot quedar continguda en llibres i articles escrits per experts perquè sols els llegeixin els especialistes. El compromís de la universitat amb el país inclou lluitar per un país on no calgui reclamar els drets de les persones perquè aquests drets estiguin garantits. Cal repetir-ho tantes vegades com sigui necessari, independentment de les vegades que sigui anul·lat per les instàncies judicials. L'autoritat moral es guanya defensant les causes justes, i és aquí, en el terreny de l'autoritat moral, on té lloc una batalla que serà crucial per al futur del nostre país.

Vull acabar aquesta intervenció amb unes breus conclusions i dues notícies.

4. Conclusió

- **La universitat té en el seu ADN la vocació i el compromís amb el país, a tots els nivells. Ho ha demostrat en el passat, ho demostra en el present i ho farà en el futur.**
- **La universitat necessita autonomia per respondre amb eficiència als reptes que la societat catalana haurà d'afrontar.**
- **El compromís amb el país no només és compatible amb una vocació global sinó que és imprescindible que hi sigui.**
- **Defensar la catalanitat de la nostra universitat és una manera de mostrar el que som al món i contribuir a la seva diversitat.**
- **La universitat necessita contribuir a respondre, també des de Catalunya, als reptes globals.**

- **La universitat ha de ser un motor de progrés social, cultural i econòmic per al nostre país.**
- **La universitat ha de ser una eina per a l'equitat i ha de tenir la capacitat de no excloure ningú per raons lligades al context socioeconòmic o altres motius.**
- **Cal fomentar la presència de dones en àmbits del coneixement i de la societat on estan subrepresentades.**
- **Cal ser un referent ètic, difondre informació veraç i combatre la desinformació, i reclamar els drets individuals i col·lectius.**

l respecte de les notícies, la primera és que aquesta setmana s'han conegut les persones guardonades amb els premis nacionals de recerca de la Generalitat de Catalunya, que aquest any han estat dos. El primer, el doctor Bonaventura Clotet, que no necessita cap presentació, per la seva tasca durant la pandèmia que encara estem vivint. La segona ha estat la investigadora Carme Torras, de l'Institut de Robòtica i Informàtica Industrial (IRI). Aquest és un centre mixt entre el Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC) i la UPC, per la qual cosa ens omple particularment d'orgull. La professora Torras fa recerca en la utilització de la intel·ligència artificial en robots per a aplicacions mèdiques.

La segona notícia és que la Xarxa Vives d'Universitats va aprovar ahir la Carta d'Universitats i Cultura, que posa en relleu el compromís de la Xarxa Vives amb la dimensió cultural de les universitats. La Carta conté els principis i els àmbits d'actuació i les pautes d'implantació perquè les universitats catalanes aprofundeixin el seu compromís amb la llengua i la cultura catalanes, per tal de millorar la formació integral de l'estudiantat i reforçar el seu paper com a referent cultural del país.

El compromís de país de les universitats catalanes és com caminar, es demostra caminant.

Manresa, 3 de juliol de 2021